

NOVÝ ÚTOK na „švarcsystém“

Co se skrývá pod pojmem „švarcsystém“? Jakým způsobem parazituje švarcsystém na společnosti? Je žádoucí ho vymýtit a je to vůbec možné? Pomůže nejnovější novela zákoníku práce a zákona o zaměstnanosti v tomto neutuchajícím boji?

V současném právním řádu neexistuje žádná definice pojmu švarcsystém. Obecně je chápán jako **zastřený pracovněprávní vztah**, jehož cílem je úspora na povinných odvodech do státní pokladny. Zpravidla jde o vztah, kde na jedné straně stojí podnikatel a na druhé osoba samostatně výdělečně činná (OSVČ). Jeho znaky jsou však v zásadě naplněny i tehdy, když „zaměstnanec“ formálně vystupuje jako obchodní společnost (např. jednočlenná s.r.o.).

Stát se snaží švarcsystém potírat. Zda je to snaha legitimní, bláhová či v důsledku škodlivá, nechť posoudí jiní. **Cílem navrhovaných změn pracovního práva je však zvýšit vymahatelnost stanovených pravidel.** Je jistě prospěšné, pokud jsou pravidla jasná a srozumitelná, neboť to vede k jejich většímu dodržování. Jasná pravidla a jejich důsledné vymáhání povedou k tomu, že nebude zvýhodněn ten, kdo je porušuje.

PODSTATA „ŠVARCSYSTÉMU“

Pracovník, který není zaměstnancem, ale vlastně obchodním partnerem svého „zaměstnavatele“, je levnější pracovní silou než klasický zaměstnanec. Rozdíl v nákladech na takto získaného pracovníka je tvořen povinnými odvody na sociální a zdravotní pojištění, které běžně hradí zaměstnavatel za svého skutečného zaměstnance, a které se ve švarcsystému neprojeví. Dnes jde celkem o 35 % z hrubé mzdy. Doplnkovým nešvarem švarcsystému je možnost odpočtu nákladů (mnohdy na straně „zaměstnavatele“ i „zaměstnance“) a s tím související další krácení státních příjmů, podtržené možností uplatnit tzv. výdajový paušál. Tím ovšem výčet nepřijemností spojených se švarcsystémem nekončí. Hlavně pro „zaměstnance“ je to zdroj nejistoty a limit klasic-

kých zaměstnaneckých výhod (omezení odpovědnosti, dovolené, povinných přestávek atd.).

Je však švarcsystém opravdu tak špatný? Podle názoru jeho zastánců umožňuje rozvoj ekonomiky a státu ztráty na povinných odvodech vynahradí zvýšeným výběrem jiných daní a omezením nezaměstnanosti. Pro mnoho zaměstnanců je zase lákavým řešením, protože zvyšuje jejich flexibilitu a umožňuje jim být i v „zaměstnání“ svobodnými. Není tedy možné švarcsystém jednostranně odsoudit.

ZBRANĚ V NEUTUCHAJÍCÍM ZÁPASE.

Je několik možností, jak proti švarcsystému zakročit. Dva hlavní způsoby jsou cesta **zákazu** určitého chování (tj. definování toho, co je švarcsystém, a jeho zakázání) a cesta **příkazu** určitého chování (tj. přesné vymezení závislé práce a potírání jakékoliv jiné práce). Obě cesty mají stejný účel a jsou dvěma stranami téže mince.

Na konci roku 1991 schválilo Federální shromáždění ČSFR novelu zákona o zaměstnanosti, která švarcsystém od 1. 1. 1992 výslovně zakázala, začalo se tedy první cestou. Pravidla převzal nový zákon o zaměstnanosti z roku 2004 i s poměrně razantní pokutou až do výše 2 000 000, – Kč za jejich porušení.

Od 1. ledna 2007 v souvislosti s překotnými změnami v pracovním právu a účinností nového pracovněprávního kodexu došlo k zásadní změně v boji proti švarcsystému. Namísto regulace formou zákazu byl zvolen elegantnější příkaz. Bylo **stanoveno, že zaměstnanci musejí vykonávat práci v pracovním poměru a ne jinak.** Aby nebyl tento příkaz bezzubý, byl spojen se sankcemi upravenými v zákoně o zaměstnanosti (pořádkovými pokutami) a v zákoně o inspekci práce.

Švarcsystém může totiž i za stávající úpravy stíhat inspekce práce a uložit pokutu až 300 000 Kč. V oblasti daní a pojistných odvodů hrozí navíc případné doměření daně nebo pojistného příslušným orgánem.

V čem je tedy problém? Odpověď je jasná, **v současné době je problematická vymahatelnost tohoto pravidla.** Proto se od nového roku **změní definice závislé práce i s tím související definice nelegální práce.**

ZÁVISLÁ PRÁCE

Podle stávající úpravy se za závislou práci, která je vykonávána ve vztahu nadřízenosti zaměstnavatele a podřízenosti zaměstnance, považuje výlučně **osobní výkon práce** zaměstnance pro zaměstnavatele, podle pokynů zaměstnavatele, jeho jménem, za mzdu, plat nebo odměnu za práci, v pracovní době nebo jinak stanovené nebo dohodnuté době na náklady zaměstnavatele a na jeho odpovědnost.

Jak zamezit obcházení této definice? Zákodárce se rozhodl ji rozdělit. Nově bude závislou prací práce, která je vykonávána ve vztahu nadřízenosti zaměstnavatele a podřízenosti zaměstnance, jménem zaměstnavatele, podle pokynů zaměstnavatele a vykonávaná osobně zaměstnancem. Definice je tedy zkrácena oproti současnosti a teprve v druhém odstavci rozděleného § 2 zákoníku práce jsou doplněny důsledky, které se závislou prací souvisí, tj. závislá práce musí být vykonávána za mzdu, plat nebo odměnu za práci, na náklady a odpovědnost zaměstnavatele a v pracovní době.

Definice samotná tedy obsahuje pouze znaky a tím se stává širší, jednoznačnější a hlavně lépe aplikovatelná. Navíc zákoník práce ve svém § 3 pak nově jednodušeji dodává: Závislá práce může být vykonávána výlučně v základním pracovněprávním vztahu. Základními pracovněprávními vztahy jsou pracovní poměr a právní vztahy založené dohodami o pracích konaných mimo pracovní poměr.

NELEGÁLNÍ PRÁCE

Vztah mezi závislou prací a nelegální prací je vztahem v praxi velmi provázaným. V současné době jde o nelegální práci, pokud fyzická osoba nevykonává práci pro právnickou nebo fyzickou osobu na základě pracovněprávního vztahu nebo jiné smlouvy, nejde-li o manžela nebo dítě této fyzické osoby.

Nově bude nelegální prací výkon závislé práce fyzickou osobou mimo pracovněprávní

vztah. Cílem je, aby jakákoliv práce, ze které má zaměstnavatel zákonem definované výhody (např. podřízenost zaměstnance), byla vykonávána v pracovněprávním vztahu a ne jinak! Jakákoliv odchylka by měla být nelegální prací.

Kombinací jednodušší definice závislé práce i definice nelegální práce a jejich přímým provázáním by tedy měla být zvýšena vymahatelnost práva a zjednodušen boj proti švarcsystému. Jinými slovy, inspektoři by měli mít možnost jednodušeji nelegální práci vypátrat a hlavně bezpečněji prokázat a sankcionovat.

ZMĚNA SANKCÍ ZA ŠVARCSYSTÉM

Jako doplňkový nástroj v boji proti švarcsystému se zvedá výše pořádkové pokuty podle zákona o zaměstnanosti (odmítnutí osvědčení totožnosti kontrolovaných zaměstnanců) až na 100 000,- Kč a též pokuty za nelegální práci na straně „zaměstnance“ z 10 000,- Kč na 100 000,- Kč.

Hlavním nástrojem by však měla být klasická **pokuta za umožnění výkonu nelegální práce**, kterou mohou udělit inspektoráty práce až do výše 500 000,- Kč či úřady práce až do výše 5 000 000,- Kč! Právě pokuty mají být lépe vymahatelné a častěji udělitelné než dosud.

Například odpovědný úředník inspektorátu práce při kontrole zjistí, že se na pobočce realitní kanceláře vyskytují pouze živnostníci či pracovníci, kteří odmítají spojitost s danou společností. Jednak je úředník může legitimovat, jednak bude moci jednodušeji vyhodnotit, zda vykonávají závislou práci (např. nepodaří se jim doložit žádné zakázky pro jiného obchodního partnera a bude zjevné, že na pobočce „sedí“ celý den). Pokud se takto prokáže, že jde o výkon závislé práce, půjde automaticky o práci nelegální se všemi patřičnými důsledky, tedy s pokutou a dopočtem povinných odvodů.

ZÁVĚR

Celkově je možné konstatovat, že snaha o regulaci pracovněprávních vztahů a vyloučení jejich zastřené formy je nikdy nekončícím maratónským během. Stávající snaha zákonodárce je jistě krokem k tomu, aby se stát lépe vyzbrojil k hledání a potírání případů švarcsystému. Zda nová definice závislé a nelegální práce posune těžiště vah ve prospěch inspektorů práce a poctivých podnikatelů a zaměstnanců, není jasné. Snaha je to však sympatická, a ač se nezdá být úplně komplexní, snad bude úspěšná.

Mgr. Ladislava Jasanská, Mgr. Ondřej Preuss, Advokátní kancelář Jasanská & Co.